

ЛИСЕЧКО В. П.,
м. Кривий Ріг

ДУХОВНІСТЬ ЯК СПОСІБ БУТТЯ ТА СВІТОВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ

Сучасна світова ситуація призводить до того, що проблема духовності перестає бути своєрідним атавізмом та релігійним пережитком і стає предметом серйозних філософських роздумів.

Перегляд світоглядних та ціннісних орієнтацій сучасної людини, що дедалі частіше відбувається під впливом екологічних реалій, зумовлює висування на перший план таких складових феномена духовності як відповідальність, мудрість, зваженість, самообмеження, співчуття, любов. Все більше усвідомлюється необхідність такого способу буття людини в світі, який орієнтує її не стільки на зовнішнє перетворення природи, скільки на внутрішньо спрямоване перетворення душі, не на безмежне задоволення все зростаючих матеріальних потреб, що спонукає до ескалації матеріального виробництва, а на пріоритет духовного вдосконалення, виробництва людиною себе.

Духовність як спосіб буття стає найбільш адекватним сучасному стану людини, в світі та альтернативним тому способу буття, який склався протягом останніх століть, починаючи з епохи Нового Часу, і знайшов своє відображення в реалістично-діяльнісній парадигмі класичної філософії. Духовність як спосіб буття означає, зокрема, повернення до чуттєвості, реабілітацію її екзистенцій і того смислу, що фактично заперечувався безмежним раціоналізмом.

Духовність є не приниження, а піднесення, облагородження почуттів людини, надання їм високого змісту. Надмірно раціоналізована, технологічно спрямована свідомість людини робить її світосприйняття об'єктивно холодним, сухим, байдуже-безтурботним, атомізуючим, кількісним. На цьому світовідношення втрачає здібність до співчуття, співпереживання, породжує екзистенціальні суперечності та соціальні кризи. Духовний тип свідомості повертає світосприйняттю цілісність, якісність, благоговійність, співучасність, турботу та відповідальність, аксіологічну наповненість.

Духовність як особливий тип світовідношення передбачає корінну переоцінку феномена практичної діяльності, позбавлення її ролі своєрідного людського буття, який у значній мірі й формує протиставлення людини світові. Екологічні реалії сучасності вимагають переосмислення пріоритетності значення різних специфічних форм активного ставлення людини до світу. Манія всемогутності, сили, ставка на фізичний тиск, необмежене перетворення дійсності спричинені механістичним і разом з тим антропоцентричним новочасним світосприйняттям.

Адекватний вимогам сучасності екологізований тип духовності, долаючи обмеженість, як традиційно-християнського так і просвітницько-секуляризованого бачення природи як даної людині в її користування, не відкидає, а синтезує їх здобутки на основі критичного переосмислення історичного

досвіду 20 ст. Якщо у 19 ст. людина прийшла до висновку, що вона не може жити з Богом, то в кінці 20 ст., вона усвідомлює, що не може зайняти його місце. Екологізований тип духовності не може бути однобічно зорієнтованим - як на теоцентризм, так і на антропоцентризм, який приймав довгий час форму людського егоцентризму.

У сучасній екофілософії вихід з проблеми «теоцентризм-антропоцентризм» часто шукають на шляху звернення до принципу натуралізму у формі екоцентризму. Але чи не означає екоцентризм прагнення сучасної людини втекти від відповідальності за буття, «розчинивши» себе як рівного іншим формам буття у природному світі. Екологізований тип духовності як основа самовизначення людини у сучасному світі, навпаки, означає прийняття людиною відповідальності за буття як своєї онтологічно зумовленої місії. Цей тип духовності означає розширення людського «я» до глобальних масштабів, подолання замкненості «я» на самому собі, його залучення до вищої надлюдської реальності, через відношення до якої набуває смисловизначення й людське існування.

Духовність як спосіб буття та світовідношення виводить людину за межі відносного, кінечного, тимчасового, залучає її до абсолютного, вічного, нескінченного буття.

Не знімаючи з людини відповідальності за буття, духовна світоорієнтація на відміну від індивідуалістично-прагматистської антропоцентристської не приймає ідею самодостатності самоцінності людини, яка ввійшла в європейську культуру з часів Відродження. Це не означає, що духовність як світовідношення суперечить гуманізму, але вона вимагає його переосмислення, зміни його форми шляхом наповнення вищими духовними цінностями. Духовно насичений гуманізм (духовний гуманізм) критично сприймає беззастережний оптимізм в оцінці природи та можливостей людини, що характеризував гуманізм Ренесансу. Зберігаючи віру в людину, її можливості, він розкриває складну, драматично неоднозначну та суперечливу природу людини, її незавершеність, а значить, і недосконалість, яка виявляє себе і в стосунках зі світом. Тому духовно зорієнтований спосіб буття є постійним закликком до вдосконалення, до «добудови», до перевершення людиною себе, до гармонізації своїх відносин зі світовим універсумом.